

Prediker 1

Accepteren, genieten en delen

Het boek Prediker is een troostboek. Het troost ons te midden van de realiteit van deze gevallen wereld. God wil ons in dit boek niet alleen helpen om dit leven te begrijpen, maar ons ook leren om te leven in een wereld vol tegenstrijdigheden. Het boek is geschreven om uitzicht te geven in alles wat de mens, óók de godvrezende mens, kan overkomen. Niet alleen de goddelozen overkomt veel ellende. Juist ook degenen die een teer leven met God hebben, moeten soms een zeer moeilijke lijdensweg gaan. Denk aan de christenen die gevangengenomen zijn vanwege hun geloof. Denk aan Johannes de Doper, die zich dertig jaar had voorbereid op het gaan verkondigen van het Evangelie. Hij heeft het ongeveer zes maanden mogen doen, daarna kwam hij in de gevangenis en werd uiteindelijk onthoofd.

Prediker behandelt de diepste en moeilijkste vragen die in ons hart kunnen leven en zoekt naar antwoorden daarop. Het boek toont ons de grote waarde van de ware wijsheid, die ons brengt in de aanwezigheid van een soevereine God. 'Laat af [Wees stil, Eng. vert.], en weet dat Ik God ben' (Ps. 46:11) is voor ons mensen een van de moeilijkste dingen om te aanvaarden. Stil zijn, en God God laten. Soms geeft God een antwoord, maar lang niet altijd.

In Prediker wijst God, door Salomo, heen naar de dag van het laatste oordeel. Op die dag zal Hij alle dingen rechtmaken

die krom waren. Soms zijn er dingen die we niet zelf op kunnen lossen, die we niet begrijpen. Dan mogen we ze voor de Heere neerleggen en zeggen: 'Heere, op een dag zal ik het begrijpen, dan zult U me laten zien wat hiervan het doel was. Dan zal alles opgelost zijn.' Uiteindelijk is dit ook de conclusie van Salomo in het boek Prediker.

Het is ook een boek ter waarschuwing. Want zelfs de gelovigen worden verleid om op de moeiten in hun leven te reageren zoals de wereld daarop reageert. En hoe reageert de wereld daarop? Hoe gaan zij om met hun pijn, met hun gemis, met hun lijden? Je kunt er op verschillende manieren mee omgaan. De wereld zoekt vervulling van de leegte in bijvoorbeeld alcohol, drugs, seks, plezier, reizen. Zulke verleidingen komen ook op oprechte christenen af. Maar er zijn ook andere manieren waarin we een 'leegte' denken op te vullen. Zelfs wetticisme kan een verleiding worden. We doen de juiste dingen, omdat dat goed voelt.

Op zich is 'goed doen' goed, maar vervult het de leegte? Droogt het tranen? Verandert het het kromme? Brengt het recht in onrecht? Het antwoord is duidelijk. Ook dat heeft geen zin, maar toch troosten we onszelf ermee als met een fopspeen. Soms reageren we op de moeilijkheden in ons leven door ontevreden te zijn. Dat kan tot verbittering, boosheid, opstand, jaloezie en angst leiden. We dromen over het verleden, of over anderen, en strijden tegen opstandigheid en boosheid. We vragen ons voortdurend af: Waarom? Daarom is dit boek ook een waarschuwingsboek. De auteur laat ons zien dat alle ijdelheden van de wereld, inclusief uiterlijke godsdienst, nooit onze diepste verlangens kunnen vervullen. Maar het boek zoekt ons ook af te brengen van het willen weten waarom God dit en dat toelaat. Het zoekt ons af te brengen van 'Ik wil dit allemaal weten' tot 'Ik zal de Heere vertrouwen en Hij zal alles ten enenmale rechtmaken' (Pred. 12:13-14).

Het boek Prediker begint met: *Ijdelheid der ijdelheden, zegt de Prediker; ijdelheid der ijdelheden, het is al ijdelheid* (1:2). De Hebreeuwse betekenis van het woord ‘ijdelheid’ is: niets, leeg, zinloos. Dus ‘ijdelheid der ijdelheden’ betekent ‘leegheid der leegheden’. Wat bedoelt Salomo precies? Als je de eerste elf verzen van hoofdstuk 1 goed leest, zie je dat Salomo het niet heeft over ‘niets’, maar hij heeft het over realistische dingen. Hij heeft het over het weer, over werk, over muziek, over eten, dus over de gewone dingen van het leven. En toch is dat ‘niets’. Hij gebruikt het woord ‘ijdelheid’ in deze verzen voor de eindeloze herhalingen van de dingen die generatie op generatie doorgaan.

Vers 3: *Wat voordeel heeft de mens van al zijn arbeid die hij arbeidt onder de zon?* Dat is een goede vraag. Wat voor nut hebben alle dingen die wij doen? Moeders maken het hele huis schoon, alles blinkt, totdat de kinderen thuiskomen. Dan kunnen ze opnieuw beginnen. Je zaait bloemen, ze groeien op en bloeien, ze verwelken en je begint opnieuw, en opnieuw, en opnieuw. Wat is nu het voordeel of doel van dit repeterende werk? We kunnen iets mooi opbouwen, maar op een gegeven moment sterven we – en dan? Wat heeft iemand er nu voor profijt van dat hij zijn hele leven ergens keihard voor werkt en dan alles weer moet achterlaten? Salomo heeft overigens zelf ook veel werk verzet: hij bouwde een tempel, een paleis en nog veel meer prachtige dingen.

Vers 4: *Het ene geslacht gaat en het andere geslacht komt.* Het is een cyclus, het gaat maar door. *Maar de aarde staat in der eeuwigheid.* Laten we eerlijk zijn. Hebben we nog verdriet over het verlies van onze overgrootouders? We zijn hen allang vergeten. We weten misschien niet eens hoe ze heetten of waar ze woonden en wat ze deden. Ze zijn weg, vergeten.

Wat ze ook hebben gedaan en wat ook van hen bewaard is gebleven, het heeft niet standgehouden. Dit gaat almaar door, generatie op generatie. Wij zijn op dezelfde plek als waar anderen vóór ons zijn geweest. Beseffen we dat? Het is ijdelheid, het is een cirkel die maar doordraait, en er blijft niets van over.

Vers 5: *Ook rijst de zon op en de zon gaat onder, en zij hijgt naar haar plaats, waar zij oprees.* De zon gaat op en onder, op en onder. De zon die wij zien is dezelfde zon die Adam en Eva gezien hebben, die Noach zag toen hij uit de ark kwam.

Vers 6: *Zij gaat naar het zuiden, en zij gaat om naar het noorden; de wind gaat steeds omgaande, en de wind keert weder tot zijn omgangen.* Als je lang genoeg op de maan zou zitten, zou je zien dat de wind in cirkels ronddraait. De windrichting is blijkbaar overwegend hetzelfde. Natuurlijk zijn er onderbrekingen, door bergen of lokale problemen, maar de wind draait constant rond de aarde. Salomo heeft gelijk: de wind maakt rondjes. Zo is het leven ook. Steeds lijken er veranderingen te zijn, maar in werkelijkheid verandert er niets. We maken een hype van het thema klimaatverandering, maar het is altijd al zo geweest. Warm, droog, koud, nat – het is nu niet anders dan vroeger. De wereld erkent dit nu ook, want er wordt niet meer gesproken over ‘de opwarming van de aarde’, maar over ‘klimaatverandering’. In werkelijkheid is het namelijk geen opwarming. Als men dit vers had gelezen, had men geweten dat klimaatverandering al sinds het ontstaan van de aarde bestaat. Zij komt en het gaat weer; het is allemaal ijdelheid, zegt de Prediker.

Vers 8: *Al deze dingen worden zo moede, dat het niemand zou kunnen uitspreken; het oog wordt niet verzadigd met*

zien, en het oor wordt niet vervuld van horen. Dat is duidelijk: We raken nooit verzadigd van het materiële. Zeggen we ooit: ‘Het is genoeg? Ik heb genoeg? Ik heb genoeg gezien?’ We willen altijd meer zien, meer horen, meer doen. Hoeveel uren scrollen we niet door alles wat er langskomt op social media? Wat heeft het voor zin? Hoe wordt mijn leven erdoor verrijkt?

Vers 9 tot en met 11: *Hetgeen dat er geweest is, hetzelfde zal er zijn; en hetgeen dat er gedaan is, hetzelfde zal er gedaan worden; zodat er niets nieuws is onder de zon. Is er enig ding waarvan men zou kunnen zeggen: Zie dat, het is nieuw? Het is alreeds geweest in de eeuwen die vóór ons geweest zijn. Er is geen gedachtenis van de voorgaande dingen; en van de navolgende dingen, die zijn zullen, van dezelve zal ook geen gedachtenis zijn bij degenen die namaals wezen zullen.*

Nu zou iemand kunnen zeggen: ‘Salomo, dit heb je toch mis. Jij kende geen computers. Dus er zijn wel nieuwe dingen onder de zon.’ Maar Salomo heeft het hier niet over materiële vooruitgang. Natuurlijk bedoelt hij niet de wetenschap, maar de dingen van het leven, bijvoorbeeld dat de rijken de macht misbruiken, dat de armen altijd arm zijn en blijven, dat gebrokenheid blijft bestaan, dat er constant mensen komen en weer verdwijnen, dat ethische kwesties altijd over hetzelfde gaan, dat er altijd nieuwe oplossingen komen die eigenlijk oude oplossingen zijn in een nieuw jasje. Er is uiteindelijk niets nieuws onder de zon. De dingen die wij nu uit dit boek leren, hebben onze vaders ook geleerd, onze overgrootouders als ze de Bijbel kenden, generaties vóór ons, Abraham, Job ... Dit boek is niet over de datum, maar actueel! Juist het boek Prediker geeft de werkelijkheid weer en is een prachtige gave van God aan ons.

Vers 12: *Ik, Prediker, was koning over Israël te Jeruzalem.* Het woordje ‘was’ in deze tekst heeft in de loop van de jaren nogal wat discussie veroorzaakt. Als Salomo inderdaad de schrijver van dit boek is, waarom heeft hij dan niet geschreven: ‘Ik, Prediker, ben koning over Israël?’ Hij is tot aan het eind van zijn leven koning over Israël geweest, dus als Salomo dit geschreven zou hebben, zou hij niet in de verleden tijd hebben geschreven.

Het kan zijn dat dit Bijbelboek geschreven is op een later tijdstip, namelijk vlak na de Babylonische ballingschap. Het is duidelijk dat Gods kinderen het in Israël ná de ballingschap moeilijk hadden. De tijd van na de ballingschap tot de komst van Christus is een zeer moeilijke tijd geweest van verdrukkingen, ongelijkheid en vervolging. Dus het zou kunnen zijn dat iemand pas in die tijd deze wijsheid van Salomo als een boek heeft samengesteld. Ezra heeft immers ook na de Babylonische ballingschap het boek Kronieken geschreven en het is mogelijk dat hij toen ook Prediker samenstelde uit de schriften van Salomo. Dat zou kunnen verklaren waarom in vers 12 staat: ‘Ik was koning over Israël.’

Vers 13: *En ik begaf mijn hart om met wijsheid te onderzoeken en na te speuren al wat er geschiedt onder de hemel. Deze moeilijke bezigheid heeft God de kinderen der mensen gegeven om zich daarin te bekommeren.*

Salomo zegt hier dat hij zijn ‘hart begaf om met wijsheid te onderzoeken’. In vers 16 zegt hij: ‘Ik sprak met mijn hart.’ Zijn hart zoekt, zijn hart zit vol vragen. Dat kan bij ons ook zo zijn. Als we door een moeilijke periode in ons leven gaan, kan ons leven één groot vraagteken zijn. Salomo zocht naar wijsheid. Laten we Salomo eens volgen tot in de diepten van zijn eigen leven. Het is alsof Salomo zich hier in een gat laat vallen, en terwijl hij valt, blijft hij opletten wat hij ziet. Hij

had tijd om na te denken. Hij had ook het geld om de dingen te onderzoeken. Hij had ook de nodige bronnen; de mogelijkheid om aan anderen te vragen om dingen voor hem uit te zoeken. En wat ontdekte Salomo? *Deze moeilijke bezigheid heeft God de kinderen der mensen gegeven om zich daarin te bekommeren.* Deze woorden gebruikt hij vaker. Veel vrouwen weten wat ‘moeilijke bezigheid’ is, namelijk de barensnood die ze hebben als ze een kind ter wereld brengen. En de meesten van hen zeggen na die moeite: ‘Het was het allemaal waard’, want ze houden een baby in hun armen. Maar Salomo zegt hier dat dit niet geldt voor de moeilijke bezigheden waar mensen mee bezig zijn, zoals hard werken, veel denken – want je krijgt er niets voor terug, je armen blijven leeg. Dat is zijn conclusie.

God heeft ons allemaal een drang gegeven om ons te bekommeren over het zoeken naar de waarheid, naar zingeving, naar bevrediging – wij willen overal een antwoord op. En Salomo zegt daarover: Dat is een moeilijke bezigheid, en het loopt op een teleurstelling uit.

Vers 14: *Ik zag al de werken aan, die onder de zon geschieden; en zie, het was al ijdelheid en kwelling des geestes.* Dus Salomo heeft zijn onderzoek niet in beperkte mate gedaan. Hij heeft als het ware alle hoeken onderzocht, zover dat mogelijk was. En hij concludeert dat de wereld één grote frustrerende plek is. Alles is ijdelheid en kwelling van de geest. Het is een verdraaid en verwrongen gebeuren.

We kunnen daar weinig aan veranderen. Kijk maar naar vers 15: *Het kromme kan niet recht gemaakt worden; en hetgeen dat ontbreekt, kan niet geteld worden.* De problemen van mensen kunnen niet opgelost worden. Ons leven kan bestaan uit kromme wegen, maar we kunnen ze niet rechtmaken. We

zouden een lange lijst kunnen maken van de dingen die ons ontbreken. Maar we kunnen onze situatie niet veranderen. Het is niet mogelijk om bij de vloek van God, tegen de zonde van de mensen, vandaan te vluchten. Onze aarde is vervloekt. We leven in een kromme wereld en elke periode herhaalt het kromme. Elke dag als we het nieuws zien langskomen, worden we weer met de neus in deze gebrokenheid gedrukt: oorlog, slavernij, bedrog, machtsmisbruik, rijken gebruiken hun macht om het recht te verdraaien.

En dat is niet alleen iets wat wij vandaag zien of horen. Onze ouders zagen en hoorden dat ook. En onze grootouders, en overgrootouders. We begrijpen het. Sinds de zondeval is het dagelijks nieuws geweest: Kaïn slaat zijn broeder dood; Lamech doet het nog erger; de wereld is vol met geweld. Maakte de zondvloed het beter? Noach drinkt te veel. Zijn kleinzoon bespot hem. Een vloek wordt uitgesproken. En zo gaat het verder tot op vandaag.

Dus wie probeert de dingen recht te maken die krom zijn? Dat doet een dwaas, een zot, zegt Salomo verderop in dit boek. Waarom zijn de kromme dingen krom? Salomo geeft daar in hoofdstuk 7:13 antwoord op: ‘Aanmerk het werk Gods; want wie kan recht maken wat Hij krom gemaakt heeft?’ Thomas Boston heeft daar een prachtig boek over geschreven, *Het kromme in het levenslot*¹. Hij wist zelf wat krommingen waren. In het boek kun je lezen welk antwoord hij uiteindelijk geeft: ‘God maakt dingen krom en wij kunnen dat nooit veranderen. Maar wij zouden al het goede dat Hij geeft in het kromme, hebben gemist als er geen kromming was geweest.’ Ziekte, eenzaamheid, angst, hoofdpijn, zegen, vloek, succes, mislukkingen – wie geeft dat allemaal? Dat is God. Lees maar

1. Van dit boek is een bewerking voor jongeren geschreven: *Als het tegenzit*, Evert Barten, De Banier (2022).

het eerste gedeelte van Klaagliederen 3. Jeremia zegt nergens dat de Joden of de Babyloniërs het leed in zijn leven brachten. God deed het. Hij heeft alles onder controle. Waarom gaf God dat? We weten het niet. Wat is dan het doel ervan? Dat Hij ons onderwijst in Zijn soevereiniteit. Hij plaagt ons niet van harte, maar noodzakelijk. Dus wat krom is, zal ook krom blijven, als God het zo gemaakt heeft.

Iemand schreef eens, ik meen dat het Luther was: ‘Mensen die alles op de best mogelijke manier willen veranderen en herstellen, hebben vaak veel schade aangericht. Toen aangekondigd werd dat Johannes de Doper was onthoofd, die vreselijke misdaad die Herodes had begaan, bleef Jezus stil. En Hij maakte er geen punt van. In plaats daarvan ging Hij verder, preekte het Evangelie en deed Zijn plicht.’

Jezus zei tegen Zijn discipelen: ‘Laten we verdergaan, broeders.’ Hij is nooit bij Herodes geweest. Hij heeft nooit iets gedaan om Johannes de Doper als het ware te rechtvaardigen. Hij heeft er nooit meer iets over gezegd. Was Hij niet boos? Was Hij niet van streek? Ja, natuurlijk wel, maar wij kunnen niet rechtmaken wat God krom gemaakt heeft. Dus wat deed Jezus? Hij richtte Zich op Zijn taak.

Hier kunnen wij iets van leren. Als wij gaan denken en berekenen en erachter willen komen waarom dingen gebeuren, zal dat op niets uitlopen. We kunnen geen dingen rechtbuigen die krom zijn en geen dingen aanvullen die ontbreken in ons leven. Velen zetten hun hart op dingen die niet bereikt kunnen worden. Onrealistische verlangens en wensen kunnen ons gevangenhouden.

Salomo zal daar steeds op terugkomen in dit boek: Droom niet over wat je ooit zult hebben of wat ooit gaat gebeuren, maar geniet van datgene wat je nu hebt. Het is net als met kinderen. Je verdeelt een chocoladereep in stukjes en ieder

kind krijgt een stukje. Maar de kinderen kijken naar elkaars stukje en roepen: ‘Hij heeft een groter stuk dan ik!’ Ze kijken niet naar wat ze zelf hebben gekregen, maar ze kijken naar wat de ander heeft. Terwijl ze, als ze in hun eigen stukje bijten, erachter komen dat het echt heerlijk smaakt. Dus moeten ze zich niet druk maken om dat andere stukje, maar genieten van hun eigen stukje chocola. Veel volwassenen moeten dit nog altijd leren.

We houden onszelf gevangen in het kijken naar wat we niet hebben als we niet genieten van wat we wel hebben. En dat is ijdel, dat is zinloos, je hebt er geen voordeel van. Je vergeet te genieten van wat je op dit moment wel hebt.

Dat betekent niet: ‘Vergeet het leed van anderen en sluit je op in het genieten van jezelf.’ Nee, dat is ook niet Bijbels. Maar toch blijft het goed om hier de balans te houden. Wij leven in een gevallen wereld waar zoveel leed geleden wordt, dat het voor altijd een schaduw over ons leven zal werpen. Maar wij zijn geen God. Wij kunnen dit niet veranderen. Wij zijn verantwoordelijk om een druppel van fris water die God ons geeft in iemands lege emmer te laten vallen. En de volgende dag mogen we dit weer doen. Maar dan ontdekken we dat er niet *één* emmer leeg is. Er staan duizenden en miljoenen lege emmers om ons heen. Het is niet onze taak om die te vullen. Het is onze taak om onze druppel in *één* lege emmer te doen. Dat zal nooit het kromme rechtmaken of het lege vol maken. Dat kan alleen God en dat zal Hij eenmaal doen als Hij Zijn Zoon terug zal zenden in deze wereld.

Wat we tot nu toe hebben geleerd van Salomo is dit: Laten we stoppen met het denken over dat wat we niet hebben. We hebben zoveel! Als we zouden bedenken wat anderen allemaal missen, zouden we snel een punt zetten achter onze gedachten. Maar dat doen we nu juist niet. Onze dorstige ziel wil altijd nadenken over wat we missen!

Vers 16: *Ik sprak met mijn hart, zeggende: Zie, ik heb wijsheid vergroot en vermeerderd, boven allen die vóór mij te Jeruzalem geweest zijn; en mijn hart heeft veel wijsheid en wetenschap gezien.* Dit móét Salomo wel gezegd hebben, of hij het nu zelf opgeschreven heeft of dat iemand anders zijn woorden heeft vastgelegd. Hij was inderdaad de wijste man op aarde en hij was heel erg rijk. En dan zegt hij: ‘En ik begaf mijn hart om wijsheid en wetenschap te weten.’ Dus hij heeft de wetenschap bestudeerd. Hij heeft alles in deze wereld onderzocht om wijsheid en wetenschap te verkrijgen. En hij liep vast! Hij liep vast omdat hij zich afvroeg: Waarom zijn er dingen krom? Waarom zijn er dingen recht? Waarom worden knechten leiders? Waarom lijden de gelovigen en hebben de ongelovigen voorspoed? Hij zocht daar een antwoord op, maar vond dat niet.

Wat is zijn conclusie? Vers 17: *En ik begaf mijn hart om wijsheid en wetenschap te weten, onzinnigheden en dwaasheid; ik ben gewaargeworden dat ook dit een kwelling des geestes is.*

Ook bestudeerde Salomo onzinnigheden en dwaasheid. Onzinnig kan ook betekenen: namaak. Hij heeft namaak bestudeerd. Zijn conclusie is dat het goddeloze leven van veel mensen, een leven van glitter en glamour, leeg en oppervlakkig is. Denk aan al die filmsterren in Hollywood. Ze verdienen veel geld, leven in enorme villa's en ze vallen van de ene in de andere ellende. Ze raken verslaafd aan drugs, sterven jong, scheiden, trouwen weer, scheiden weer, en zo gaan ze door het leven. Het is totale onzinnigheid. Nee, zegt Salomo, dat is de wijsheid niet. Dus onderzocht hij de dwazen. De mensen die dom en onverstandig handelen. Ze vrezen God niet, ze doen gewoon wat ze zelf willen. En uiteindelijk is dat ook een kwelling van de geest.

Alles wat hij nu onderzocht had, was een volkomen kwelling voor zijn verstand. Hoe meer hij onderzocht, hoe meer hij het overdacht, hoe meer benauwende dingen hij tegenkwam, des te meer hij erachter kwam dat de dingen krom en oneerlijk waren.

Dus zegt hij in vers 18: *Want in veel wijsheid is veel verdriet; en die wetenschap vermeedert, die vermeedert smart.* Hoe meer Salomo begon te zoeken, hoe meer hij tegenkwam. Hoe meer hij probeerde oplossingen te vinden, hoe meer hij erachter kwam dat de meeste problemen onoplosbaar zijn. Dus hoe meer hij probeerde te graven in Gods handelen en gedachten, hoe meer het zijn smart vermeederde. De dingen die de vrede in zijn geest verstoorden, kon hij niet uitschakelen, hij kon ze niet beheersen. Dus in zekere zin zegt Salomo hier: Kennis en wereldse wijsheid zijn een kwelling!

Is het dan zo dat onwetendheid wel een zegen is? Nee, dat is ook niet waar. Maar als je probeert zingeving en rust te zoeken in de wijsheid van deze wereld, zul je hopeloos teleurgesteld worden. Dus Salomo's voorlopige conclusie is dat het ijdel, vruchteloos, vermoeiend en een kwelling is om alles wat gebeurt in het leven te willen begrijpen.

Maar als dat allemaal zinloos is, wat dan? Hoe eindigt het Bijbelboek Prediker? 'Vrees God en houd Zijn geboden, want dit betaamt alle mensen.' God verwacht niet van ons dat we een antwoord hebben op alle vragen. God verwacht niet van ons dat we uit gaan zoeken waarom alle dingen zijn zoals ze zijn. Nee, God wil dat we Hem vrezen, Hem eren, Zijn geboden houden, en dat we genieten van de dingen die Hij ons geeft, tot Zijn eer. Terwijl wij onze 'druppels water' met andere dorstigen delen.